

SECDEDE AYAĞIN YERDEN KESİLMESİNİN NAMAZI BOZACAĞINA DAİR GÖRÜŞLERİN FIKHÎ DEĞERİ

Yrd. Doç. Dr. İsmail YALÇIN*

Özet: Secde namazda alnı yere koyarak Allah'ın huzurunda yere kapanmak olduğu genel kabul görmüş bir bilgi olmakla birlikte secde esnasında ayakların nasıl duracağı ve daha önemlisi ayaklar yerden kesilirse namazın bozulup bozulmayacağı son zamanlarda daha fazla görünür olan bir soru ve sorundur. Camilere, şekillerle secdede ayakların durumunu gösteren uyarı levhalarının asılması, imamların ve vaizlerin bu konuda cemaati uyarıyor olması, cemaatten bazı kişilerin, diğer namaz kılanların ayaklarını gözlemleyerek kardeşlik hukuku gereği onları ikaz etmesi veya bu konuda yeterince uyarı yapmadıkları için imamları kusurlu görmesi sorunun oldukça önemsendiğini göstermektedir. Fıkıh kitaplarında konu incelendiğinde, böyle bir endişeye mahal olmadığı, kasıtlı olarak ayakları secdede havada tutma gibi bir davranış yapılmadığı sürece yapılan secdelerin bütün mezheplere göre geçerli olduğu anlaşılmaktadır. Secdede huşuyu azaltan bazı hareketler hakkında mekruh hükmü verilebilirse de bunların namazın bozulmasıyla ilişkilendirilmesi, gereksiz tartışma, endişe ve vesveselere yol açmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Secde, namazın bozulması, ayaklar, namaz.

The Fiqh Value of Opinions That Disconnecting the Feet from the Ground Would Break the Salah

Abstract: While it is commonly accepted that prostration (*sajdah*) is done by putting the forehead on the ground, what to do with the feet, and more importantly, whether disconnecting the feet from the ground would break the *salah* is a more ubiquitous question. The fact that in some mosques there are signs that show how the feet need to be positioned, that imams warn their congregations on this issue, and that people warn each other in the *masjid* and ask imams to warn people about the position of the feet show that this problem is taken seriously. When books of *fiqh* are scrutinized, however, it is understood that one does not need to worry about this issue as long as they do not intentionally keep both feet aloft. Even if behavior that distract people during prayer might be regarded as *makruh* (disliked), relating these to breaking the *salah* leads to unnecessary debates.

Keywords: *sajdah*, breaking the *salah*, feet, *salah*.

1. GİRİŞ

Sözlükte eğilmek, boyun eğmek ve alnı yere koyarak yere kapanmak manasında kullanılan secde kelimesi,¹ namazda alnı yere koymak manasında kullanılmaktadır.² Secdenin farz olduğuna Hac 22/77 inci ayetindeki “ey iman edenler rükû

* Pamukkale Üniversitesi İlahiyat Fakültesi İslam Hukuku Öğretim Üyesi, iyalcin@pau.edu.tr

1 Bk. İbn Fâris, Ebü'l-Hüseyn Ahmed b. Fâris er-Râzî el-Kazvîni, *Mu'cemu mekâyisi'l-luğa*, thk. Abdüsselam Muhammed Harun, Dârü'l-fikr, 1979, III, 133; Zebîdî, Muhammed b. Muhammed Murtezâ el-Hüseynî, *Tacu'l-'arûs min cevâhiri'l-kâmûs*, thk. Mustafa Hicâzî, İskenderiye: Dârü'l-Hidâye, ts., VII, 172.

2 Zeynuddîn Ebû Abdillâh Muhammed b. Ebî Bekir er-Râzî, *Muhtârûs-Sihah*, Mektebetü'l-Asriyye, Beyrut 1999, s. 142; S'adî Ebû Habîb, *el-Kâmûsu'l-fikhî*, Dârü'l-Fikr, 2.bs., Dimeşk 1988, s. 166.

edin, secde edin” ifadesi ile aşağıda zikredeceğimiz, namazda secdeyi tarif eden rivayetler delil gösterilmiştir. Secdede alını yere koyabilmek için dizlerin kırılarak yere konulması, sonra ellerin yere dayanması gerekmektedir. Bu hareket yapılırken ayakların kendiliğinden yerden kesilmesi söz konusu değildir. Sadece secde ve oturuş arasında ayakların şekli değiştirilirken geçici ve kısa süreli yerden kesilmeler söz konusu olabilir. Secde süresince ayakları yerden kesebilmek ancak kasıtlı ve zorlamayla yapılabilecek bir davranıştır.

Halkımız arasında namazda ayakların yere sabitlenmesi ve yerden kalkmaması konusuna özel bir önem verilmektedir. Çocukluğumda, özel bir dini eğitim almamış olan babam namazda ayakları sabitlemenin önemini bir örnekle anlatmış ve Hz. Ali'nin “abdestimin bozulacağından endişe etmesiydim namaza başlarken sağ ayağımın başparmağını yere çivilerdim” dediğini aktarmıştı. Yaygın kültürden doğan bu endişeyle olmalıdır ki ilahiyat fakültesi öğrencileri dahi cemaatle namazda ön safta boşluk olursa öne geçilir veya imamın yanında duran tek kişi, bir kişi daha geldiğinde onun dokunmasıyla arka safa geçer denildiğinde kabullenmekte zorlanmaktadır. Camilerde pratik uygulamada bu dini kural istisnai olarak bilgi sahibi kişiler tarafından uygulanmakta fakat uygulanırken namazın bozulacağı endişesiyle ayakların yerde sürünmesi dikkat çekmektedir. Ayrıca son yıllarda birçok caminin içinde, duvara asılan şekilli tablolarla, secdede ayaklar yerden kesilirse namazın bozulacağı konusunda cemaat uyarılmaktadır. Bu uyarıyı ve bazı din görevlilerin aynı yöndeki ikazlarını dikkate alan bazı kimseler bu konuyu önemli bir tebliğ vazifesi olarak benimsemekte ve camilerde bu konuda kendince hata yapanları endişeyle takip etmektedir.

Fıkıh kitaplarında, her ihtimal göz önüne alınarak, çok nadir de olsa, olması muhtemel bazı konular bir nevi faraziye olarak kayıt ve şartlarla açıklanmış ve hükme bağlanmıştır. Fakat zamanla bu tür konular ya anlatanlar veya dinleyenler tarafından kayıtlarından soyutlanarak genelleştirilmiş ve fikhî bir soruna dönüştürülmüştür. Secdede ayakların yerden kesilmesinin namazı bozduğu iddiasında da bu kabil bir durumun bulunduğu anlaşılmaktadır. Özellikle kitabi bilgi sahibi olmayan cami cemaati düzeyinde ciddi tartışma ve endişelere yol açan bu konuyu köklerinden itibaren ele alarak incelemek ve yanlış anlamalara sebep olan noktalara açıklık getirmek bu araştırmanın konusudur.

2. SECDEDE AYAKLAR KONUSUNDAKİ RİVAYETLER

Secdenin nasıl yapılacağını anlatan rivayetleri birkaç gurupta toplamak mümkündür. Bir gurup rivayette secdeye inerken önce dizlerin sonra ellerin veya tam tersine önce ellerin sonra dizlerin yere konulması; buna mukabil secdeden kalkarken önce ellerin sonra dizlerin veya önce dizlerin sonra ellerin yerden kaldırılması zikredilmiştir. Bu rivayetler konumuz dışındadır. Yine secdenin şekliyle ilgili açık-

lamalar getiren, secdede dirseklerin gövdeden ve yerden uzak tutulmasını, karnın dizlere ve kolların yere yapıştırılmamasını isteyen rivayetler de konumuzun dışındadır. Konuyla doğrudan ilgisi olan rivayetler secdede yere konulan organları zikreden rivayetlerdir. Bunlar içinde sadece ayakların yere konulmasını veya secdede yerden kaldırılmamasını ifade eden bir rivayete rastlanmamıştır.

İbn Abbas'tan: "Hz. Peygambere, yedi uzuv, alın, eller, dizler ve ayaklar üzerine secde etmesi, saçını ve elbisesini toplamaması emredildi."³ Bu rivayetin "Hz. Peygamber... emretti" şeklinde okunması da mümkündür. Ancak bu okuyuş diğer rivayetlerle uyum sağlamaz.

İbn Abbas'tan: "Hz. Peygamber, yedi uzuv üzerine secde etmemiz, saçımızı ve elbisemizi toplamamız emredildi, dedi."⁴

İbn Abbas'tan: "Hz. Peygamber, yedi uzuv, alın (alını gösterirken eliyle burnunu işaret etti), eller, ayaklar ve ayakuçları üzerine secde etmem emredildi, dedi."⁵

İbn Abbas'tan: "Hz. Peygamber'i, kul secde ederken onunla birlikte yedi organı, yüzü, elleri, dizleri ve ayakları secde eder, derken işittim."⁶

Âmir b. Sa'd babasından rivayet etmiştir: "Hz. Peygamber elleri yere koymayı, ayakları ise dikmeyi emretti."⁷

İbn Ömer Hz. Peygamber'den: Yüzün secde ettiği gibi eller de secde eder. Birinin yüzüne yere koyduğunda ellerini de yere koysun. Yüzünü yerden kaldırdığında ellerini de kaldırsın."⁸

Secdede yedi organın yere konulduğunu ifade eden ve hemen hemen bütün hadis mecmualarında yer alan rivayetlerden secdede ayakların durumu hususunda farklı anlamlar çıkarılmıştır. Bu yedi organın her birinin yere değdirilmesinin hükmü, değdirilmesi zorunlu görülürse ne kadar bir parçasının değmesinin yeterli görüleceği, yere değdirildiğinde hangi pozisyonda olması gerektiği gibi çeşitli yönlerden açıklamalar getirilmiştir. Rivayetlerde yer alan emir ifadelerinin, her bir organ üzerine secde yapma konusunda bir emir mi yoksa genel anlamda secdeyi tasvir eden bir anlatımın parçası mı olduğu hususunda da farklı değerlendirmeler yapılmıştır.

3 Buhari, "Ezan", 131; Müslim, "Salât", 227. (أَمَرَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَنْ يُسْجِدَ عَلَى سَبْعَةِ أَعْضَاءٍ، وَلَا يَكْفُفَ شَعْرًا وَلَا نُؤْبًا: الْجِهَّةَ، وَالْيَدَيْنِ، وَالرُّكْبَتَيْنِ، وَالرَّجْلَيْنِ)

4 Buhari, "Ezan", 131. (أَمَرْنَا أَنْ نَسْجُدَ عَلَى سَبْعَةِ أَعْظُمٍ، وَلَا نَكْفُفَ نُؤْبًا وَلَا شَعْرًا)

5 Buhari, "Ezan", 132; Müslim, "Salât", 230. 231. (أَمَرْتُ أَنْ أَسْجُدَ عَلَى سَبْعَةِ أَعْظُمٍ عَلَى الْجِهَّةِ، وَأَشَارَ بِيَدِهِ عَلَى أُنْفِهِ وَالْيَدَيْنِ وَالرُّكْبَتَيْنِ. وَأَطْرَافِ الْقَدَمَيْنِ وَلَا تَكْفَيْتِ النَّيَابَ وَالشَّعْرَ)

6 Müslim, "Salât", 231. (إِذَا سَجَدَ الْعَبْدُ سَجَدَ مَعَهُ سَبْعَةُ أَطْرَافٍ: وَجْهُهُ، وَكَفَّاهُ، وَرُكْبَتَاهُ، وَقَدَمَاهُ. (سَمِعَ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُولُ: إِذَا سَجَدَ الْعَبْدُ سَجَدَ مَعَهُ سَبْعَةُ أَطْرَافٍ: وَجْهُهُ، وَكَفَّاهُ، وَرُكْبَتَاهُ، وَقَدَمَاهُ.)

7 Tirmizi, "Salât", 91. (أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَمَرَ بِوَضْعِ الْيَدَيْنِ وَنَضْبِ الْقَدَمَيْنِ.)

8 Nesâi, "Tatbik", 38; Ebû Dâvûd, "Salât, ebvâbü'r-ruku' ve's-sücûd", 6; Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*. Müessesetü'r-Risale, Beyrut 2001, VIII, 92.

3. SECDEDE AYAKLARIN DURUMU İLE İLGİLİ FUKAHA GÖRÜŞLERİ

Secdede ayakların durumu ile ilgili geçmişten günümüze doğru âlimlerin görüşlerine başvurduğumuzda onların yukarıdaki rivayetleri dikkate almakla beraber rivayetlerin değerlendirilmesinde farklı yaklaşımlar sergiledikleri ve rivayetlerde yer almayan bazı hususlarda açıklama yapma ihtiyacı hissettikleri görülmektedir. Fıkıh kitaplarının bir kısmında secdede ayakların durumuna hiç temas edilmekte veya daha özeldede secdede ayakları yerden kesilmesinin namaza etkisinden bahsedilmemektedir. Fakat dört mezhepten her birine mensup âlimler tarafından yazılmış fıkıh kitaplarında bu konuda görüşler yer almıştır. Biz de burada dört mezhep çerçevesinde konuyla ilgili doğrudan veya dolaylı açıklamalar ihtiva eden fıkıh kitaplarını esas alarak konuyla ilgili yaklaşımları açıklamaya çalışacağız.

3.1. Hanefi Mezhebi

Öncelikle Hanefi furuu fıkıh eserlerinde ortak olarak zikredilen hususları ifade edeceğiz. Hac suresi 77'nci ayetinde yer alan "ey iman edenler rükû' edin, secde edin" emri gereğince secde namazın farzlarından. Ebu Hanife, Ebu Yusuf ve İmam Muhammed yüzün bir kısmının yere konulmasıyla secde yapılacağı hususunda ittifak halindedirler. Yere konulacak yerin alın ve burun olduğu, yanak ve çene olmadığı hususunda da görüş birliği içindedirler. Alın ve burun her ikisi birden yere konulursa bu ittifakla daha faziletlidir. Fakat alın ve burundan hangisinin tek başına yeterli olabileceği hususunda ihtilaf etmişlerdir. Ebu Hanife'ye göre alın veya burundan biri üzerine secde yapılması geçerli olur fakat sadece alın üzere secde kerahetsiz, sadece burun üzere secde kerahetle caizdir. Ebu Yusuf'a ve İmam Muhammed'e göre alını yere koymak farzdır ve sadece burun yere konulursa secde geçersiz olur. Fakat alında bir özür bulunursa sadece burun üzere secde geçerli olur.⁹ Hanefilerden Züfer ise İmam Şafii gibi, secdenin yedi uzuv üzerine yapılmasının farz olduğu kanaatindedir.¹⁰

Secdenin alın, eller, dizler ve ayaklar olmak üzere yedi uzuv üzerine yapılacağını ifade eden rivayetler Hanefi usulüne göre şöyle değerlendirilmektedir: Secde

9 Bk. Serahsi, Muhammed b. Ahmed, *Mebûsât*, Dâru'l-Marife, Beyrut 1993, I, 34-35; Semerkandi, Muhammed b. Ahmed Alâeddin, *Tuhfetu'l-Fukaha*, Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrut 1994, I, 134-135; Kâsânî, Alâüddin Ebû Bekr b. Mes'ûd, *Bedâi'ü's-sanâi' fi tertibi's-şerâi'*, Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrut 1986, I, 105.

10 Kâsânî, *Bedâi'*, I, 105. (Kâsânî böyle bir görüş nakletmekle birlikte Şafii el-Umm'de, farz ve sünnetleriyle tam bir secdenin yedi uzuvun yere konulmasıyla yapılacağını, secdede asıl maksadın yüzün, alının yere konulması olduğunu, bu sebeple secde esnasında diğer organlar örtülü iken secde yapılabildiği halde, yüzün açık olması gerektiğini, diğer organları yer koymanın alını yere koymakla bir olmadığını söylemiş ve hükmünün de aynı olmayacağını ima etmiştir. Ayakların hükmünü açık olarak beyan etmemiştir. Bk., Şafii, Muhammed b. İdris, *el-Umm*, Dâru'l-Marife, Beyrut 1990, I, 136-137.)

emri ayette mutlak olarak gelmiş ve secde mahallinin yüzün bir kısmı olduğunda icma edilmiştir. Başka bir organın belirlenmesi caiz değildir. Haber-i vahit ile Kitabın mutlağının takyidi caiz değildir. Her iki delille amel ederek haberi vahidi sünnete hamlederiz. Bu sebeple yüz dışındaki organların secdede yere konulması sünnet veya müstehap olur.¹¹

Secdede ayakların durumu ile ilgili görüşlerin nasıl ortaya çıktığı ve şekillendiği kronolojik olarak incelendiğinde konunun daha iyi anlaşılacağı düşünülmektedir. Bu sebeple İmam Muhammed'den başlayarak kitaplarında bu konuya temas eden fukahanın görüşlerinden temsil niteliğindeki örnekler okuyucuların dikkatine sunulacaktır.

İmam Muhammed (ö.189) secde ile ilgili tasviri bir anlatım yapmış ve secdeye gidince ellerin parmakları kıbleye dönük olarak kulaklar hizasına konulması, bu esnada dirseklerin gövdeden ayrı tutulması ve kolların yere yayılmaması gerektiği zikretmiş fakat ellerin, dirseklerin ve ayakların yere konulmasının hükmü veya yere konulmamasının secdeye etkisi konusunda bir ifade kullanmamıştır.¹² İlk Hanefi İmamlarından bu konuda bir görüş de nakledilmemiştir. Tahavî'nin Muhtasar'ını şerh eden Cessâs (ö.370), Tahavî'nin secdede ayak parmaklarının kıbleye yöneltilmesini söylediğini, kendisinin de "kul secde ettiğinde onunla birlikte yedi uzvu secde eder; yüz, eller, dizler ve ayaklar" rivayeti gereğince ayak parmaklarının kıbleye döndürülmesi gerektiği kanaatinde olduğunu belirtmiştir.¹³

Hanefilerde secdede ayakların yere konulmasının farz olduğu görüşü kendisine atfedilen Kudûrî'nin (ö.428) eserlerinde bu kanaati oluşturacak bir ifadeye rastlanmamıştır. Muhtasar'da secdeyi tasviri olarak anlatırken "ayak parmakları kıbleye çevrilir" demiş fakat bunun secdenin bir farzı olduğunu belirtmemiştir.¹⁴ Tecdrid adlı eserinde ise konu ile ilgili geniş açıklamalar yapmıştır. Özetle ifade edecek olursak ona göre secde yüzün cephesini yani alnı yere değıdirmektedir. Bunun için, alnın bir kısmının yere değımesi yeterlidir. Burnun değımesi de alnın bir parçasının yere değımesi sayılır ve yeterli olur.¹⁵ İbni Abbas rivayetinde ifade edildiğı gibi yedi uzvun yere konulması vacip değıil sünnettir.¹⁶

11 Bk. Kudûrî, Ebû'l-Hüseyn Ahmed b. Muhammed, *et-Tecdrid*, Dâru's-Selâm, Kahire 2006, II, 543; Kâsânî, *Bedâi*, I, 105.

12 Bk. Muhammed b. Hasen eş-Şeybânî, *el-Asl*, (Thk. Muhammed Boynukalın), Daru İbn Hazm, I. bs., Beyrut 2012, I, 9.

13 Cessas, Ebûbekir Ahmed b. Ali er-Râzî. *Şerhu muhtasari't-Tahâvi*, Dâru'l-Beşâiri'l-İslâmiyye, Beyrut 2010, I, 618, 620.

14 Kudûrî, Ebû'l-Hüseyn Ahmed b. Muhammed. *el-Muhtasar*, Dâru'l-kütübî'l-İlmiyye, Beyrut 1997, s. 27.

15 Kudûrî, *Tecdrid*, II, 534-537.

16 Kudûrî, *Tecdrid*, II, 543.

Serahsî (ö.483) Mebsût'ta, tam bir secde alın ve burnun yere konulmasıyla gerçekleşir dedikten sonra Hanefî imamlarının konuyla ilgili görüşlerini aktarmıştır. Ebu Hanife'nin alın veya burun üzere secde edilebileceğine dair görüşünü, İmameyn'in ise "alın üzere secde farzdır, burun üzere secde tatavvudur" hadisiyle amel ederek secdede asıl olanın alını yere koymak olduğu, burnun ise alına tabi olduğu yönündeki görüşlerini nakletmiştir. Buna mukabil İmam Şafii'nin alın ve burun farzdır görüşünü savunurken "secdede burnu yere koymamak alını yere koymamak gibidir ve secdeyi geçersiz kılar" hadisiyle istidlal ettiğini zikretmiş fakat "yedi uzuv üzerine secde etmem emredildi" hadisini İmam Şafii için delil olarak ifade etmemiştir. Bu rivayeti, içinde yer alan elbise ve saçın toplanmasının yasaklanması açısından kullanarak bunların kerahetine hükmetmiştir.¹⁷ Konu ile ilgili kendi görüşünü açıklamak üzere, maruf rivayette secdenin yüz eller, dizler ve ayaklardan oluşan yedi aza üzerine yapılacağı açıklanmıştır demiş fakat alının veya burnun esas olduğuna işaret etmemiştir. Ona göre alın ve burun aynı kemiğin parçasıdır ve kemiğin herhangi bir ucunu yere koymak secde için yeterlidir.¹⁸ Serahsi, eller dizler ve ayaklar konusuna necasetle ilişkili olarak atıf yapmıştır. Onun izahına göre ayakların altında necaset olsa, kıyam farzı etkilenir ve namaz fasit olur. Secdede ellerin ve dizlerin konulacağı yer necis olsa namaz fasit olmaz. Çünkü secdede bunları yere koymak şart değildir.¹⁹

Kâsânî (ö.587), üç imama göre secdede farz olanın yüzün bir kısmını yere koymak olduğunu, Züfer'e ve Şafii'ye göre ise yedi uzuv üzerine secdenin farz olduğunu zikretmiş ve yukarıda yapılan açıklamaları tekrarlamıştır.²⁰ Hidâye'de öncekilerden farklı olarak Kudûrî'nin, secdede ayakları yere koymanın farz olduğunu söylediği zikredilmiş²¹ ve bu ifade sonraki Hanefî eserlerinin çoğunda yer almıştır. Ayrıca Merğînânî (ö.593) ayak parmaklarının kibleye çevrilmesini "mümin secde ettiğinde her bir uzvu secde eder, gücünüz yettiği kadar uzuvlarınızı kibleye yöneltin"²² rivayetiyle desteklemiştir. Mevsilî (ö.683) Muhtar'da "burnu ve alını üzere secde eder" demekle yetinmiş, bu eser üzerine yazdığı şerh İhtiyar'da ise önceki eserlerde yer alan alın ve burun tartışmalarını tekrarlamış ve secdenin aslının "yedi uzuv üzerine secde" hadisi olduğunu söylemiştir. Alın veya burun yere konulmayınca secde olmayacağını belirtmekle beraber ayaklar yere değmeyince secdenin durumuna veya

17 Serahsi, *el-Mebsût*, I, 34.

18 Serahsi, *el-Mebsût* I, 35.

19 Serahsi, *el-Mebsût*, I, 204.

20 Kâsânî, *Bedâi'*, I: 82, 105.

21 Merğînânî, Burhânüddin Ali b. Ebî Bekr, *el-Hidâye şerhu Bidâyeti'l-mübtedi*, Beyrut: Dâru İhyâit-Turasi'l-Arabî, ts, I, 51.

22 Zeylâî rivayetin garip olduğunu ve musannifin bunu ayak parmaklarını kibleye çevirmenin müstehap olduğuna delil olarak kullandığını ifade etmiştir. (Zeylâî, Cemaluddin Ebu Muhammed Abdullah, *Nasbu'r-râye li-hâdîsi'l-Hidâye*, Müessesetü'r-Reyyân, Beyrut 1997, I, 387.

ayakların yere değdirilmesinin hükmüne değinmemiştir.²³ Neseî (ö.710) *Kenzü'd-dekâik*'ta ayak parmaklarının kibleye çevrilmesi gerektiği tekrarlamış,²⁴ Zeylâî (ö. 743) *Tebyin'ül-hakâik* adıyla ona yazdığı şerhte, elleri ve dizleri yere koymadan secde gerçekleştirilebileceği için bunları yere koymanın sünnet, ayakları yere koymanın ise Kudûrî'nin söylediği gibi farz olduğu görüşüne yer vermiştir.²⁵

Secdede ayak parmaklarının yerden kalkmasının secdeyi geçersiz kılacağı ilk olarak Hidâye'nin Bâbertî (ö.786) şerhi *Înâye*'de, Kudûrî'nin secdede ayakları yere konmayı farz gördüğü görüşü açıklanırken zikredilmiş ve Kerhî (ö.340) ile Cessâs'ın da bu görüşte olduğu ifade edilmiştir. Bu açıklamanın ardından Kadîhan'a (ö.592) göre mekruh da olsa bir ayağı yere koymakla secdenin geçerli olacağı ve Timurtâşi'ye²⁶ göre, farz olmama bakımından elleri ve ayakları yere koymanın eşit olduğu nakledilmiştir.²⁷ Bâbertî'nin çağdaşı sayılabilecek Zebîdî (ö.800) tarafından Cevher'e secdenin geçerli olmasının şartlarından biri ayakların yerden kalkmaması olarak belirtilmiş ve ikisi kaldırılırsa secde geçersiz, birisi kaldırılırsa mekruh olacağı tasrih edilmiştir.²⁸ Hidâye şerhi Binâye,²⁹ Gurur ve Durer, *Înâye*'de yer alan ifadeleri tekrarlamıştır.³⁰

Ayakların secdedeki durumunu en detaylı ele alan ve bu konudaki görüşlerin arka planına işaret eden iki eserden biri Cevhere şerhi Bahru'r-râik, diğeri *Tebyin'ül-hakâik* üzerine yazılmış Şelebî haşiyesidir. Bahru'r-râik'teki izaha göre secdede asıl olan yüzün bir kısmının yere konulmasıdır. Ayakların yerden kesilmesi secde esnasında bir hafiflik ve ciddiyetsizlik sayılacağı için en azından bir parmağın yere değmesi ve sadece ayağın sırtının yere konulmasıyla yetinilmemesi gerekir. Şeyhülislam Merginânî'ye göre iki ayağı birlikte yere koymak sünnettir. Bu sebeple bir ayağın yerden kaldırılması tenzihen mekruhtur. Kudûrî'nin iki ayağın farz olduğunu söylemesi ise zayıf bir görüştür. Çünkü kati delil sadece yüzün bir kısmının yere konulmasını emretmektedir.³¹ Şelebî haşiyesinde ise konu özetle şöy-

23 Mevsilî, Abdullah b. Mahmûd, *el-İhtiyâr li t'alîli'l-muhtâr*, Mektebetü'l-Halebî, Kahire 1937, I, 51-52.

24 Neseî, Ebû'l-Berekât Abdullah b. Ahmed Hafızuddin, *Kenzü'd-dekâik*, Dâru'l-Beşâiri'l-İslamiyye, Beyrut 2011, s.164.

25 Zeylâî, Ebû Muhammed, Fahrüddin Osman b. Ali, *Tebyin'ül-hakâik şerhu kenzü'd-dekâik ve hâşiyetü'ş-şelebî*, Bulak, Kahire 1313 h., I, 107.

26 Vefat tarihi itibariyle Babertî'nin, 1006 Muhammed b. Abdullah Timurtâşi veya 1055 yılında vefat eden Salih b. Muhammed Timurtâşi isimli Hanefî fakihlerinden aktarmadığı anlaşılmaktadır.

27 Bâbertî, Ekmelüddin Muhammed b. Muhammed, *el-Înâye Şerhu'l-Hidâye*, Beyrut: Dâru'l-Fikr, ts. I, 305.

28 Zebîdî, Ebûbekir b. Ali b. Muhammed Haddâdî, *el-Cevheretü'n-neyyira alâ Muhtasari'l-Kudûrî*, Kahire: Matbaatu'l-Hayriyye, 1322 h., I, 53.

29 Aynî, Ebû Muhammed Mahmûd b Ahmed Bedruddin, *el-Binâye fi şerhi'l-Hidâye*, Dâru'l-Kütübü'l-İlmiyye, Beyrut 2000, II, 242.

30 Molla Hüsrev, *Dürerü'l-Hükkâm Şerh-i Gururü'l-Ahkâm*, Kahire: Dâru İhya'il-Kütübü'l-Arabiyye, ts., I, 75.

31 İbn Nüceym, Zeynüddin b. İbrahim, *el-Bahru'r-râik şerh-u Kenzî'd-dekâik*, 2. bs. Kahire: Dâru'l-Kitâbi'l-İslâmî, ts. I, 309-310, 336.

le açıklanmıştır: Kudûrî'nin söylediği gibi ayakları yere koymak farz ise bir ayağın yerden kalkması ile secde geçersiz olur. Fakat bu konuda farklı açıklamalar vardır. Hulâsa'da bir ayağın yere konulmasıyla secdenin geçerli olacağı zikredilmiş fakat bunun mekruh olacağı ifade edilmemiştir. Kadîhan ise, bir ayağın yerden kaldırılması mekruh iki ayağın yerden kaldırılması secdeyi geçersiz kılar demiştir. Secdede ayağı yere koymanın farz olmasının sebebi, ayakları kaldırmanın secdeyi oyun ve eğlenceye çevirmesi ve secdedeki tazim ve saygının kaybolmasıdır. Fakat bu farzın yerine gelmesi için bir parmağın bile yere değmesi yeterlidir.³²

Muahhar kaynaklarda secde, en azından alnın, ellerden birinin dizlerden birinin ve bir ayağın parmak uçlarından bir kısmının yere değmesi şeklinde tanımlanmış³³ ve ayak parmaklarının içinin kıbleye döndürülmesi gerektiği ifade edilmiştir.³⁴ İbn Abidin (ö.1252) de en azından bir ayak parmağının yere değmesinin şart olduğunu belirtmiş, parmakların kıbleye çevrilmesinin ise sünnet olduğu kanaatini ifade etmiştir.³⁵

3.2. Maliki Mezhebi

Maliki mezhebinde secde konusunda yeknesak bir yaklaşım bulunmaktadır. İmam Malike göre secde etmek alnı yere koymaktır. Bir kimse alnını yere koymazsa burnunu yere koyabilecek olsa bile koymasına gerek yoktur, ima ile secde eder. Secdede normal olan alnın ve burnun yere değmesidir. Fakat bir kimse sadece burnunu yere değirse bu geçersizdir ve iade gereklidir.³⁶ Secdede ayakuçlarının yere konulması, eller ve dizler gibi, sünnettir.³⁷

1.3. Şafii Mezhebi

Şafii mezhebinde secdede ayakların yere değdirilmesinin hükmü konusunda ihtilaf edilmiştir. Şafii'nin el- Umm'de ifade edilen görüşlerine göre secdenin asıl

32 Şelebi, Şihâbuddin Ahmed, *Hâşiye alâ Kenzi'd-dekâik*, (Birlikte: Zeylai, *Zeylai*, *Tebynü'l-hakâik*) Bulak, 1314, I, 107.

33 Şurunbülâli, Hasan b. Ammar, *Meraki'l-felah şerhi Nuri'l-izah*. Mektebetü'l-Asriyye, Beyrut 2005, I, 86-87; Meydâni, Abdülgani el-Guneymî, *el-Lübâb fi şerhi'l-Kitâb*, Beyrut: Mektebetü'l-İlmiyye, ts., I, 65.

34 Şurunbülâli, *Meraki'l-felah*, I, 87.

35 İbn Âbidin, Muhammed Emin b. Ömer b. Abdilaziz el-Hüseynî, *Reddü'l-muhtâr 'ale'd-Dürri'l-muhtâr*, Dâru'l-Fikr, Beyrut 1992, I, 447, 504.

36 Sahnûn, Ebû Said Abdüsselâm b. Said et-Tenûhî, *el-Müdevvenetü'l-kübrâ*, Dâru'l-Kütübî'l-İlmiyye, Beyrut 1994, I, 167.

37 Mevvâk, Muhammed b. Yusuf el-Abderî, *et-Tâc ve'l-iklil li-Muhtasarı Halil*, Dâru'l-Kütübî'l-İlmiyye, Beyrut 1994, II, 218; Nefrâvî, Ahmed b. Guneym b. Salim İbn Mühenna, *el-Fevakihü'd-Devani 'alâ risâleti İbn Ebi Zeyd el-Kayravânî*, Dâru'l-Fikr, Beyrut 1995, I, 181-182; Desûkî, Şemsüddin Ebû Abdillâh Muhammed b. Ahmed, *Hâşiyetü'd-Desûkî 'ale's-Şerhi'l-kebîr*, Beyrut: Dâru'l-Fikr, ts. I, 240.

maksadı alın yere konulması ve alın üzerine secde yapılmasıdır. Hz. Peygamberden rivayet edildiği gibi yedi uzuv üzerine secde yapmak secdenin sünnetleriyle birlikte kemalidir. Burun veya belirtilen diğer organların yere değdirilmemesi mekruh olur.³⁸ Şîrâzî, aynı yaklaşımı sürdürmemiş ve “alın üzere secde vaciptir, diğer organların vücûbu hakkında ihtilaf vardır” diyerek yedi organ üzerine secde etmenin vacip (farz) olabileceğini ima etmiştir.³⁹

Şafii mezhebine göre secdede organların durumu ile ilgili geniş açıklama Nevevî (ö.676) ve Şîrbînî (ö.977) tarafından yapılmıştır. Özetle secdenin aslının yüzün yere konulması olduğu, Fetih suresi 29’uncu ayette yer alan “onların yüzlerinde secde izi vardır” ifadesi, Hz. Peygamber’in “secde ettiğinde alnını yere sağlam koy” sözü ve “secdeden maksat en şerefli organımızı ayaklarımızı koyduğumuz yere koymaktır” açıklamasıyla pekiştirilmiştir. Ayrıca alında bir özür bulunduğunda ima yapılırken, diğer organlarda bulunan özür için ima yapılmaması da bu görüşü desteklemek için kullanılmıştır. Bu yaklaşımın sonucu âlimlerin bir kısmı secdede sadece alnı yere koymanın farz olduğuna, eller, dizler ve ayakların ise sünnet veya müstehap olduğuna hükmetmişlerdir. Diğer bir gurup ise İbn Abbas hadisinde yer alan yedi uzuv üzere secde etmeyi emreden rivayeti esas almışlardır. Onlara göre emrin gereği vücub olduğuna ve bu rivayetteki emri nedbe çevirecek bir delil bulunmadığına göre yedi uzuv üzere veya her birinin bir kısmı üzerine secde edilmesi farzdır. Bazı âlimler daha fazla ayrıntıya girerek her bir organın neresinin yere konulması gerektiğini de zikretmişler ve elin içi, ayak parmaklarının içi gibi nitelermeler yapmışlardır.⁴⁰

Nihâyetü’z-zeyn isimli muahhar bir eserde ise iki görüşten biri öne çıkarılarak konu standardize edilmiştir. Buna göre secdenin şer’î hakikati yedi uzvun yere konulmasıdır. Bu yedi uzuv, alın, dizler, ellerin içi ve ayak parmaklarının içidir. Bu organların her birinin bir kısmının yere değdirilmesi yeterlidir. Secdenin geçerli olması için yedi organın bir anlık dahi olsa hep birlikte yere değmesi gerekir.⁴¹

1.4. Hanbelî Mezhebi

Hanbelilerin konuya yaklaşımı diğer mezheplerden farklı ve mezhep içinde oldukça istikrarlıdır. Muğni’de açıklandığına göre İbn Abbas’tan gelen yedi aza üzerine secde edilir hadisi gereğince bu organlar üzerine secde etmek vaciptir. Fakat secdede

38 Şafii, *el-Umm*, I, 136-137.

39 Bk. Şîrâzî, Ebû İshak İbrahim b. Ali, *el-Mühezzeb*, Beyrut: Dâru’l-Kütübî’l-İlmiyye, ts., I, 145.

40 Nevevî, Ebû Zekeriyâ Muhyiddin b. Şeref, *el-Mecmû’ şerhu’l-mühezzeb*, Beyrut: Dârü’l-fikr, ts., II, 426-430; Şîrbînî, Şemsüddin Muhammed b. El-Hatîb, *Muğni’l-muhtâç ilâ ma’rifeti meâni’l-elfâzi’l-Minhâc*, Dârü’l-Marife, Beyrut 1994, I, 371-372.

41 Nevevî, Muhammed b. Ömer, *Nihâyetü’z-zeyn fi irşâdi’l-mübtedi’in*, Beyrut: Dâru’l-Fikr, ts., s. 68.

alın asıl, diğer organlar ise ona tabidir. Bir özür sebebiyle alın yere konulamazsa diğer organlardan secde düşer. Secdede ayak parmaklarını yere dayayarak uçlarını kibleye doğru çevirmek müstehaptır. Ayakların sırtını yere koyarak secde etme durumunda dahi secde geçerli olur. Çünkü her halükarda ayakuçlarının bir kısmı yere değer. Böylece fazilet bakımından düşük olsa bile secde gerçekleşmiş olur.⁴²

Keşşafü'l-kınâ' yukarıdaki açıklamaya ek olarak secdede yüzün asıl diğer organların ise ona tabi olduğunu bir delille açıklamıştır. Rivayete göre Hz. Peygamber "eller yüzün secde ettiği gibi secde eder. Sizden biriniz yüzünü yere koyduğunda ellerini de yere koysun. Yüzünü kaldırdığında ellerini de kaldırsın" buyurmuştur. Bu sözden maksat yüzden sonra ellerin yere konulması değil, ellerin ve dolayısıyla diğer secde organlarının yüze tabi olduğunun gösterilmesidir.⁴³

4. DEĞERLENDİRME

Secdede ayakların durumuyla ilgili açıklamalar getiren yakın dönem çalışmaları konunun nasıl anlaşıldığı ve topluma nasıl yansıtıldığı konusunda önemli ipuçları vermektedir. Görüş aktaracağımız eserlerin bir kısmı mezheplerin görüşlerine genel atıf yapmış, bazıları Hanefi görüşünü ifade etmek üzere yazılmış, bir kısmı da bağımsız çalışma niteliğinde görülebilir. Bunlar arasında özellikle halk dindarlığını etkileyen ilmihaller önem arz etmektedir.

Kuveyt Fıkıh Ansiklopedisi'nde konumuzda ilgili vurgu özetle şöyledir. Hanefilere, Malikilere, iki görüşten birinde Şafiilere ve Ahmed b. Hanbel'den yapılan bir rivayete göre secdede elleri, dizleri ve ayakları yere koymak vacip değildir. Vacip olan sadece alını yere koymaktır. Bazı Hanbelilere ve Şafiilerden nakledilen bir görüşe göre İbn Abbas'tan rivayet edilen yedi uzuv üzerine secde edileceğine dair rivayet gereğince secdede yedi uzvu yere koymak vaciptir. Bu organlardan her birinin bir kısmının yere konulması yeterlidir. Şafiiler elin içi ve ayak parmaklarının içi diye tahsis etmişlerdir. Fakat Hanbeliler, hadislerde iç veya dış diye bir ayırım yapılmadığı için el ve ayak parmaklarında iç veya dış diye bir tahsis yapmadan burun dâhil sekiz organın bir kısmının yere konulmasını yeterli görmüşlerdir.⁴⁴

Türkçe olarak herkesin ulaşabildiği eserlerden Türkiye Diyanet Vakfı ilmihali,⁴⁵ Vehbe Zuhaylı'nın İslam Fıkıhı Ansiklopedisi,⁴⁶ Vecdi Akyüz'ün Mukayeseli İbadet-

42 İbn Kudâme, Muvaffakuddin Abdullah b. Ahmed el-Makdisi, *el-Muğni*, Mektebetü'l-Kahira, Kahire 1968, I, 370-374.

43 Buhûti, Mansûr b. Yûnus, *Keşşafü'l-kınâ' 'an metni'l-iknâ'*, Dârü'l-kütübi'l-ilmiiyye, Beyrut 2009, I, 351-352.

44 *Mevsûatü'l-fikhiyye*, Kuveyt, 1404-1427h, XXIV, 206-207.

45 *İlmihal*, Türkiye Diyanet Vakfı, Ankara 2005, I, 247.

46 Zuhayli, Vehbe, *İslam Fıkıhı Ansiklopedisi*, Çeviren Ahmet Efe ve diğ., İstanbul 1994, I, 522.

ler İlmihali⁴⁷ gibi eserlerde mezheplerin görüşleri kendi içlerindeki tercihler doğrultusunda sunulmuştur.

Türkiye’de ilmihaller içinde gelenekteki görüşleri sağlam bir şekilde aktarmasıyla meşhur Büyük İslam İlmihali’nde Ömer Nasuhi Bilmen: “iki ayağın veya bir ayağın parmakları yere konulmadıkça secde caiz olmaz. Muhtar olan kavil budur. Bir ayağın yalnız bir parmağını veya ayağın yalnız üstünü yere koymak kifayet etmez” demiştir.⁴⁸ Mezhep içinde bir ayağın bir parmağının dahi yere değmesinin yeterli olacağına dair görüşler bulunmakla beraber “bir ayağın bir parmağını yere koymak yetersizdir” ifadesiyle bu konuda tercih edilen görüşe işaret etmiştir.

Mehmet Zihni Efendi Nimeti İslam adlı eserinde: “secde alını, burnu, bir el, bir diz ve iki ayağın parmak uçlarından bir miktarını koyarak gerçekleşir. İki eller, iki dizler, iki ayağın parmak uçları vaciptir” diyerek, ayakların yerden kesilmesinin namazı bozabileceği, biri bile kalksa sehiv secdesi yapmak gerekebileceği anlamına gelen bir ifade kullanmıştır.⁴⁹

Hamdi Döndüren: “Secdede iki ayağı yere koymak farzdır. Bu yüzden iki ayağın veya bir ayağın parmakları yere konulmadıkça secde caiz olmaz. Tercih edilen görüş budur. Bir ayağın yalnız bir parmağını veya ayağın yalnız üstünü yere koymak yeterli olmaz. Eğer bir kimse iki ayağını da yere koymazsa secdesi geçerli olmaz” demektedir.⁵⁰ Döndüren, Ömer Nasuhi’nin ifadesini tekrarlıyormuş gibi görünmekle birlikte açıklamanın girişinde ve sonucunda kullandığı iki ifade konu edindiğimiz tartışmaya zemin teşkil edecek türdendir. Çünkü “secdede iki ayağı yere koymak farzdır”, “eğer bir kimse iki ayağını da yere koymazsa secdesi geçerli olmaz” ifadeleri ile “iki ayağın veya bir ayağın parmakları yere konulmadıkça secde caiz olmaz” ifadesi çelişik ve anlam kargaşasına yol açabilecek türdendir.

Diyanet İslam Ansiklopedisi, secde maddesinde konu ile ilgili bir yönden katılık diğer yönden esneklik içeren bir ifade kullanılmıştır: “secdede ayak parmak uçlarının yere değdirilmesinin farz olması sebebiyle secde yaparken vücudun bu kısımları yerden kesilmemeli, en azından bir ayak secde yapılan zeminle temas halinde olmalıdır.”⁵¹ Önce farz olduğuna ve yerden kesilmemesi gerektiğine vurgu yapılmış sonra “en azından bir ayak” diye esnetilmiştir. Bu ifadeden secde esnasında bir anlık dahi olsa iki ayak yerden kesilirse secdenin geçersiz olacağı anlaşılmaktadır.

47 Vecdi Akyüz, *Mukayeseli İbadetler İlmihali*, İstanbul 1995, I, 149.

48 Ömer Nasuhi Bilmen, *Büyük İslam İlmihali*, İstanbul: Bilmen Yayınevi, ts., s. 127.

49 Mehmet Zihni Efendi, *Nimet-i İslam*, Salah Bilici Kitabevi, İstanbul 1976, s.172-173.

50 Hamdi Döndüren, *Delilleriyle İslam İlmihali*, Erkam Yayınları, İstanbul 1991, s. 246

51 Nihat Dalgın, “Secde”, *TDV İslam Ansiklopedisi*, XXXVI, 271.

Yine ülkemizde mütedavil olan Tam İlmihal'de: "iki ayağı veya hiç olmazsa her birinin birer parmaklarını yere koymak farzdır veya vaciptir. Sünnet de denilmiştir. Yani, iki ayak yere konmazsa namaz sahih olmaz veya mekruh olur. Secdede, alın, burun ve ayaklar yerden az zaman kalkmış olursa, zararı olmaz. Secdede ayak parmaklarını bükerek, uçlarını kibleye çevirmek sünnettir. Farz veya vacip diyenlerin hata ettiği (Redd-ül-muhtâr) da yazılıdır" denilmiştir.⁵² Kullanılan tereddütlü ifade mütesahhil ve rahatlatıcı gibi görünse bile, ayakları yere koymanın farz olabileceğinin ifade edilmesi ve "iki ayak yere konmazsa namaz sahih olmaz" denilmesi, müteakip ifadelerdeki esnekliğe rağmen vesvese kaynağı olabilecek niteliktedir.

Diyanet İşleri Başkanlığı'nın halka yönelik olarak yayınladığı ilmihalde ise "iki ayağın parmakları yere konmadıkça secde caiz değildir" ifadesiyle konu dile getirilmiştir.⁵³ Bu cümlemin kuruluşundan secdede ayakları yere koymanın önemli bir sorun olarak görüldüğü anlaşılmaktadır. Açıkça söylenmemiş olsa bile yukarıdaki ifadeden secdede ayakların bir anlık yerden kesilmesinde veya bir ayağın yerden kesilmesinde dahi namazın bozulabileceği yönünde bir yorum çıkabilir. Ama aynı ifade secdede bir anlık dahi olsa ayakların yere değmesiyle secdenin geçerli olabileceğini de ifade eder.

Aslında öteden beri secdenin ne olduğu bilinmektedir. Bütün fakihler, namazda secdenin tezellül ve tazarru ile rabbimizin huzurunda yere kapanmak olduğunun farkındadır. Fakat tarihi süreç içerisinde fakihlerin görüşlerini etkileyen birkaç kırılma noktası bulunmaktadır.

1- Hz. Peygambere atfedilen bazı rivayetlerde secdede yere konulan organ olarak alın, bazılarında yüz zikredilmiştir. Alın yüzün bir parçasıdır. Yüz, düz bir uzuv değildir ve bütün halinde yere konulması mümkün değildir. Secdenin anlamını en iyi yansıtan şekil, alnın ve burnun yere konması veya düz bir şekilde alnın yere konmasıdır. Çünkü alın düz bir şekilde konulunca burun da yere değmiş olur. Bu durumda yüzü secdeye koymak demek yüzün bir kısmını yere koymak manasına gelmiş olur. Bu örnek asıl kabul edilerek yapılan kıyasla fıkıh kitaplarında her organın bir kısmını koymak yeterlidir görüşü geliştirilmiştir. Bazıları elleri, dizleri ve ayakları birer organ saydığı için, bir eli, bir dizi, bir ayağı yere koymak yeterlidir derken bazıları indirgemeyi bir ayağın bir parmağına kadar götürmüştür. Kimileri de her bir organın bir parçasını koymak gerekir diyerek elleri, dizleri, ayakları ikişer organ saymış ve hepsinden bir parçanın yere değmesini şart koşmuşlardır.

52 H. Hilmi Işık, *Tam İlmihal*, Hakikat Kitabevi, İstanbul 2014, 217.

53 Lütfi Şentürk ve Seyfettin Yazıcı, *İslam İlmihali*. Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, Ankara 2012, s. 76.

2- Yukarıda zikrettiğimiz rivayetlerden birinde yer alan Hz. Peygamber alın derken buruna işaret etti ifadesi sebebiyle alın ve burun ayrışması yaşanmış ve her biri için ayrı hükümler konulmuştur. Aslında secdede alnın yere yerleştirilmesiyle genellikle burun da yere değmekte ve anlatımlardan alın ve burunun birlikte yere konulmasının tam secde anlaşılmalıdır. Fakat asgari sınır konusunda ihtilaf edilmiştir.

3- Hanefilerde Kudûrî'ye atfedilen secdede ayakları yere koymanın farz olduğu görüşü sonraki bazı eserlerde onları yere koymadan secde yapılamayacağı fakat elleri ve dizleri yere koymadan secde yapılabileceği şeklinde gerekçelendirilmiştir. Aslında bu organların her hangi birini yere koymadan secde yapmak zordur veya imkânsızdır. Yani secde yedi organın yere değdirilmesiyle yapılmaktadır. Fakat secdeye vardıktan sonra ayaklarda oynama ve yerden kesilmeler görülmektedir. Secde süresince ayakları hiç yere değdirmemek kasıtlı ve zorlukla yapılabilecek bir harekettir. Ayakların yere değdirilmesinin farz olmasının gerekçesi olarak iki husus söylenmiştir. Biri ayakları yere koymadan secdenin mümkün olmayacağı, diğeri ise ayakların yerden kaldırılmasının secdeyi oyun ve eğlenceye çevirmesidir. Birinci husus eller ve dizler için de söylenebilir. İkinci husus ise namazın neresinde olursa namazı bozucu etki yapabilir. Fakat secdede gayri ihtiyari ayakların yerden bir miktar oynamasıyla ne oyun ve eğlence ortaya çıkar ne de secdenin bütün halindeki kalıbı bozulur. Bu sebeple eller ve dizler değil sadece ayakların farz görülmesinin sağlam bir dayanağı yoktur.

4- Her mezhepten fakihlerin vurguladığı gibi secde başın ayak konulan yere konulmasıyla tevazu ve tazarrunun zirveye çıkması ve yüz üzerine yere kapanmak anlamına gelmektedir. Secdenin yedi uzuv üzerine yapıldığını anlatan rivayetler secde yapabilmek için yapılan hareketi tasvir etmektedir. Kolların yere yayılmaması, dirseklerin yerden kaldırılıp gövdeden ayrılması, karnın dizlere yapıştırılmaması rivayetleri de secdeyi tasvir etmektedir. Bütün bu tasviri rivayetlerin secdenin sünnetlerini oluşturduğunu söylemek daha isabetli olur. Nitekim Maliki mezhebi açıkça bu görüşü savunmuş, diğer mezhepler içinde de bu görüşün isabetli olduğu zikredilmiştir. Aslında secde yapan herkesin yedi uzvu tabii olarak yere değdiği için farz diyen ve sünnet diyen açısından sonuç değişmemektedir.

5. SONUÇ

1- Secdede başı ve özellikle alını yere koyabilmek için dizlerin ve ellerin yere konulması tabii bir gerekliliktir. Ayaktan secdeye kapanan bir insanın ayakları zaten yerdedir. Bu sebeple fıkıh kitaplarımızda yer alan ayakların yere değmesi farzını gerçekleştirmek için “bir ayağın bir parmağı yeterlidir” veya “bir parmağın veya ayağın sırtının yere değmesi yeterli değildir” açıklamaları zorlama olarak değerlendirilebilir.

2- Secdenin şekli ile ilgili yukarıda Muğni'den aktardığımız açıklamayı, meşakkat ve vesveseyi ortadan kaldıran makul bir izah olarak görüyoruz. Buna göre hadiste ifade edildiği gibi yedi aza üzerine secde vacip kabul edilse bile, alını yere koymak asıldır. Diğer organlar ise ona tabidir. Bir özür sebebiyle alın yere konulmazsa secde düşerek imaya dönüşür. Secde esnasında her halükarda ayakuçlarının bir kısmı yere değeceği için ayakların sırtı bile yere konulsa secde geçerli olur. Ayak parmaklarını yere dayayarak uçlarını kibleye doğru çevirmek müstehaptır.

3- Secdenin hareket olarak sünnetleri, secde esnasında karnın dizlere yapıştirilmaması, kolların yere yayılmaması, dirseklerin gövdeye bitştirilmemesi ve ellerin omuz veya kulak hizasında yere konulmasıdır.

4- Ellerin, dizlerin ve ayakların yere dayanması secde hareketinin tamamlayıcılarıdır. Onları yere koymadan secde yapılabilmesi imkânsızdır. Fakat secdeye gittikten sonra ayakuçlarının yerden oynaması, oturuşa geçerken yapılan şekil değıştirme esnasında yerden kesilmesi secdeyi etkilemez.

5- Secdede ayak parmaklarının kibleye döndürülmesi görüşlerini ileriye götürerek parmakların içlerinin kibleye yönelmesi gerektiğini söylemek karşılığı olmayan aşırı bir yorumdur. Secdede parmak uçları yere dayanır veya daha fazla bastırılırsa parmak uçları kibleye yönelebilir. Çoğunluğun görüşü parmak uçlarının yere değmesinin yeterli olduğu yönündedir.

6- Namazın bütün hareketlerinde şekil birliğı, düzen ve disiplin sağlamak için özellikle Hanefi çevrelerde konulmuş ayrıntılı belirlemeler mevcuttur. Bu düzenlemeler konulduğu amaca hizmet etmekle birlikte, aşırı şekilciliğe ve bazen gereksiz yere vesveseye sebep olmaktadır. Bu sebeple tamamlayıcı düzenlemelerin namazın bozulmasıyla veya geçersiz olmasıyla ilişkilendirilmemesi daha uygundur.